

Janusz Smółcha

ORCID: 0000-0003-2633-7093
Akademia Ignatianum w Krakowie

Wstęp

Oddajemy w ręce czytelników kolejny numer Rocznika Filozoficznego Ignatianum, który w dużej mierze poświęcony został sprawom kościelnym, a w szczególności dyplomacji papieskiej.

W pierwszym tekście Dorota Gregorowicz przedstawiła analizę fenomenu rozwoju międzynarodowego autorytetu Stolicy Apostolskiej w XVI i XVII w., opierającego się na zasadzie tzw. aktywnej neutralności. Rdzeniem papieskiej dyplomacji w epoce nowożytnej stały się nuncjatury apostolskie – stałe przedstawicielstwa dyplomatyczne w stolicach katolickich państw. Pozostający w stałym kontakcie z Rzymem nuncjusze posiadali jednak dużą swobodę działania, pełniąc na podległym sobie terenie funkcję mediatorów, arbitrów oraz nadzorców życia religijnego wiernych.

W kolejnym artykule Tomáš Černušák przeanalizował stosunek praktycznych nuncjuszy z przełomu XVI i XVII w. do innowierców. Swoje rozważania oparł na korespondencji nuncjuszy oraz powiązanych z nimi źródłach odnoszących się do różnic konfesyjnych na terenie Królestwa Czeskiego. Praga, gdzie narodził się wiek wcześniej husytyzm, była w tamtym czasie stałą rezydencją cesarza Rudolfa II. Miasto nad Wełtawą stało się z tego też powodu centrum międzynarodowej dyplomacji oraz aktywności wielu dyplomatów, nie wyłączając nuncjuszy apostolskich. Byli oni zmuszeni tolerować obecność innowierców, a nawet ich dominację w niektórych dziedzinach życia politycznego i społecznego, gdyż korzystali z ochrony prawnej państwa.

Tematykę aktywności nuncjuszy apostolskich w Europie Środkowej kontynuują Henryk Litwin i Paweł Duda na podstawie źródeł odnoszących się do mobilności Antonia Santa Crocego działającego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1627–1630. Autorom udało się nie tylko uzupełnić jego itinerarium, ale również opisać sferę organizacyjną nuncjatury w czasie, gdy przedstawiciel papieski przebywał poza dworem. Artykuł stanowi cenne uzupełnienie do badań nad podróżami w czasach nowożytnych.

Działalności nuncjusza papieskiego Giovanniego Antonia Davii w Rzeczypospolitej poświęcony został artykuł Wojciecha Kędera. Ukazuje on rolę i znaczenie tego dyplomaty w czasie wyboru nowego króla po śmierci Jana III Sobieskiego w 1696 r. Jak zaznaczył autor, elekcja ta należała do najbardziej skorumpowanych. Pomimo różnorodnych nacisków nuncjusz stanął po stronie elektora Saksonii, Fryderyka Augusta Wettyna, który, aby móc kandydować do polskiego tronu, potajemnie przeszedł na katolicyzm. Nuncjusz Davia prawnie uwierzytelił ten akt, czym ściągnął na siebie podejrzenia o złamanie prawa, a nawet oskarżenia o prywatę. Przeciwnicy Wettyna podnosili przede wszystkim to, że zgodnie z wiekową zasadą dyplomaci papiescy winni byli zachowywać neutralność wobec wewnętrznych konfliktów. Zdaniem autora, nuncjusz Davia nie kierował się prywatą, lecz opowiedział się po stronie Wettyna z pobudek ideowych, będąc przekonanym, że prowadzona przez niego polityka jest dobra dla Kościoła katolickiego.

Ihor Isichenko w swoim artykule zajął się wpływem dzieł polemicznych Piotra Skargi (1536–1612) na religijne i kulturalne dzieje Ukrainy. Autor wykorzystał w tym celu nie tylko pisma Skargi, ale również m.in. dzieła Stanisława Orzechowskiego, Benedykta Herbesta, Herasyma Smotrzyckiego i Hipacego Pocieja. Pisarski talent Skargi narodził się w czasie jego pobytu w Wilnie, pod wpływem wielokulturowej i wielowyznaniowej atmosfery tego miasta. To tam powstało jego dzieło *O jedności Kościoła Bożego* (1577) zawierające wykład trydenckiej koncepcji eklezjologicznej. Dało ono podstawę do uruchomienia procesu unii Kościoła katolickiego i prawosławnego w Rzeczypospolitej.

Natalia Królikowska-Jedlińska przedstawiła niezwykle interesujące losy polskich jezuitów zwracających się w okresie od lat 20. XVII w. do trzeciej dekady następnego stulecia do generała Towarzystwa Jezusowego o zgodę na udział w misjach w krajach Bliskiego i Dalekiego Wschodu. Prośby te odnosiły się do terytoriów pozostających pod panowaniem muzułmańskim oraz krajów Azji Wschodniej. Największym zainteresowaniem cieszyły się Chiny. Ci z misjonarzy, którym nie udało się uzyskać zgody na wyjazd do Chin, zadowalali się pracą duszpasterską na Kaukazie

lub w Persji. Niektórzy z jezuitów, korzystając z poparcia polskich władców lub wpływowych magnatów, udawali się do odległych krajów, pełniąc posługę w misjach dyplomatycznych i dopiero *post factum* decydowali się składać do Rzymu tzw. *litterae indipetae* w celu uzyskania błogosławieństwa generała.

W kolejnym artykule Bartłomiej Wołyniec w oryginalny sposób opisał kampanię chocimską z 1621 r. oraz proces późniejszego kształtowania się zbiorowej pamięci o niej. Źródła do tego zjawiska są bardzo rozproszone i fragmentaryczne, opierają się głównie na notach i wypisach sporządzonych przez historyków przed wielkim pożarem Krakowa z 1850 r. Po ich analizie okazało się, że dla mieszkańców Rzeczypospolitej bitwa chocimska była tym, czym w wymiarze europejskim było o pół wieku wcześniejsze zwycięstwo chrześcijańskiej floty nad Turkami pod Lepanto.

Hanna Wadas przeanalizowała *Oresteję* Ajschylosa pod kątem ciężkich zbrodni popełnianych przez bohaterów tragedii: dzieciobójstwa, mężobójstwa oraz matkobójstwa. Autorka odniosła się w tym kontekście do roli instytucji publicznych decydujących o życiu i śmierci obywateli, do znaczenia religii w życiu społecznym i politycznym, do rytuałów mających na celu oczyszczenie zbrodniarza, do funkcjonowania systemu prawnego na przykładzie attyckiej procedury sądowej.

W kolejnym tekście Magdalena Sadlik ukazała Wieczne Miasto w wybranych relacjach z podróży Polaków z końca XIX i początku XX w. Autorka, opierając się m.in. na *Kartkach z podróży* Józefa Ignacego Kraszewskiego, zaprezentowała podniosłą atmosferę towarzyszącą polskim pielgrzymom zwiedzającym Rzym. Szczególną radość wśród nich wzbudzał kontakt z tamtejszymi polonikami i miejscami ważnymi dla polskiej historii.

W ostatnim artykule zamieszczonym w tomie Joanna Małocha przedstawiła obraz historii Polski w podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego. Autorka zwróciła uwagę na znaczenie przekazywania wiedzy o kulturze i historii ojczystego kraju przez polonistów nauczających obcokrajowców. Brak tego elementu może powodować trudności w rozumieniu polskiej specyfiki cywilizacyjnej i prowadzić do problemów komunikacji językowej zakłócanej błędnym stosowaniem idiomów oraz nietypowych konstrukcji gramatycznych, które nierozzerwalnie są związane z polską pamięcią historyczną oraz polskim podglebiem kulturowym.

Zachęcam do lektury tych tekstów,

Janusz Smołucha,
redaktor naczelny Rocznika Filozoficznego Ignatianum

